

„Trăiristul” Eliade

 LILIANA ARMAȘU

La 100 de ani de la naștere (9 martie 1907) și după 20 de ani de la moarte (22 aprilie 1986), Mircea Eliade rămâne încă un model. Un model de intelectual care fascinează prin inepuizabila lui vitalitate creatoare, „transferată” cu grijă de-a lungul anilor dintr-un corp fragil și efemer într-o temeinică și nemuritoare Bibliotecă Eliade.

Din textele care-i poartă semnătura, filosofice, istorice, publicistice sau literare, transpare anume această copleșitoare energie spirituală cu care a fost hărăzit, ceea ce le face deosebit de vii și autentice. Autenticitatea, ca țel programatic propus de scriitorii interbelici, se observă mai ales în memoriile și în multiplele jurnale pe care Eliade le-a ținut cu o tenacitate și cu o consecvență de invidiat. Acestea sunt incitante și originale bildungsromane, poate cele mai rezistente în timp, având ca punct de pornire personaje și fapte concrete. La un moment dat romancierul se transformă în teoretician, argumentându-și opțiunile în volumul de eseuri *Fragmentarium*: „Autenticitatea tinde întotdeauna să exprime «concretul»: este deci o tehnică a realului, o reacțiune împotriva schemelor abstracte (romantice sau pozitivistice), împotriva automatismelor psihologice. (...) Departă de a trăda o atitudine antimetafizică, autenticitatea exprimă o puternică sete ontologică de cunoaștere a realului”.

Cu riscul de a fi supus criticilor dure și impetuoase, Eliade nu a lăsat în umbră niciun eveniment mai important din viața lui, fie

bun sau rău, astfel lăsându-ne drept mărturie destinul dramatic al unui mare exilat român, iar prin el – și fragmente veridice din istoria tristă a neamului său.

Un atotcuprinzător autoportret Eliade – responsabil și suspicios, uneori autocritic, alteori egolatriu, un român ultrasensibil la problemele națiunii, melancolic și neurastenic, împătimit în aceeași măsură de viață și de studiu etc., etc. – întâlnim în *Jurnalul portughez și alte scrieri*, apărut în două volume anul trecut, la Editura Humanitas. Este una dintre cele mai comentate apariții editoriale în ultimul timp, cel mai frecvent motiv de dispute fiind amănunțele „picante” din viața lui Eliade, care până acum au fost divulgate în mod special de detractorii lui. *Jurnalul* cuprinde anii 1941-1945, când Eliade a fost atașat de presă la Ambasada României în Lisabona. Ediția mai conține scrisori către familie și prieteni, rapoarte diplomatice, articole și studii de propagandă, interviuri, piesa de teatru *Oameni și pietre* și povestea *Un om mare*.

Autorul jurnalului dezvăluie că a simpatizat în anii 1937-1938 cu mișcarea legionară, susținând public, în presa vremii, idealurile acestei formațiuni de extrema dreaptă. Dar acest „păcat” din tinerețe, care a stârnit atâta vâlvă în mediile literare și academice, a fost nimic mai mult decât expresia politică a atașamentului afectiv pe care Eliade l-a avut mereu față de România: „Cât timp judec în istorie – iar nu în absolut –, nu pot gândi nimic fără să țin seama de neamul meu”.

Că a ales să trăiască tot restul vieții sale în exil, după ce a rupt-o definitiv cu misiunea diplomatică, nu înseamnă deloc că Eliade și-a trădat idealul. Filosoful a ținut mai sus – să-și scoată din anonimat țara prin contribuția lui nemijlocită la îmbogățirea culturii universale: „Spre deosebire de majoritatea tinerilor, nu credeam că generația mea avea destin politic, așa cum avuseser generația războiului și cum speram că vor avea generațiile care vor veni după noi. Destinul nostru era exclusiv cultural. Aveam să răspundem la o singură întrebare: suntem sau nu capabili de o cultură majoră...?”

Se știe că asupra lui Mircea Eliade, a lui Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, frunțașii „generației de aur”, a avut o mare influență profesorul de filosofie Nae Ionescu, tot el și mentorul legionarilor. „Profesorului”, cum obișnuiau ei să-i spună, îi aparține și conceptul de „trăirism” prin care se făcea apel la experiența trăită, capabilă să trezească în om cele mai profunde emoții și sentimente. De aici, probabil, se trage și implicarea lui Eliade în multe și diverse activități, refuzând academismul strict și rigid.

Jurnalul portughez a fost inițial un jurnal intim al lui Eliade, necenzurat nici măcar de autor, și care a putut fi editat numai după moartea soției sale, Christinel. De aceea „omul mare” apare aici mult mai vulnerabil decât în alte scrieri, mărturisindu-și deseori anxietățile și frustrările (dar care nu-i știrbesc din imagine, dimpotrivă, îl fac mai credibil și mai simpatic). Fiind marcat mai ales de un erotism pronunțat, autodeclarat dușmanul

nr. 1 al creativității sale, autorul *Noapții de sânzăiene* se arăta deseori panicat: „Aș fi dezolat să aflu, bunăoară, că neurastenia și melancolia mea se datoresc adorabilelor funcțiuni seminale”. Alteori însă această „slăbiciune trupească” îi servea drept motiv de mândrie: „...într-un ceas, am îmbrățișat de

trei ori aceeași femeie – puțin mirată, ce e drept, de neosteneala mea”. În același timp, Eliade era chinuit de neliniști și de contradicții de cu totul altă natură: „Nimeni nu poate bănui cantitatea de geniu, de voință și de simplă energie fizică cheltuită zi de zi în lupta cu mine însumi și cu demonul meu”.

Conștient de genialitatea sa, memorialistul nu obosește să repete acest lucru de nenumărate ori, pentru aceasta fiind acuzat de megalomanie și egoism exagerat. Să fie chiar atât de amendabile aceste supraaprecieri, odată ce imensa operă filosofică și literară a lui Mircea Eliade ne reprezintă de mult în lume?

MIRCEA ELIADE

Fragmente din Jurnal portughez și alte scrieri

27 noiembrie 1942

Sunt atât de înspăimântat de viitorul neamului meu, încât toată viața mea autonomă și forța mea de credință sunt suspendate. Fac eforturi zilnice ca să mă dezbar de această obsesie (ce are să se întâmple cu România dacă nu se rezolvă militărește problema Rusiei?!), ca să pot lucra, să pot gândi, să pot trăi chiar. Pentru că viața mea însăși a ajuns o agonie, cu atât mai completă cu cât am impresia că aici, la Lisabona, sunt singurul care o suport. Ceilalți, băieți buni, de altfel, ciocnesc paharele în cinstea victoriilor anglo-americane, uitând că diviziile noastre sunt pe Volga.

21 decembrie 1942

Pot și eu afirma că nu e durere personală pe care să nu o absorb în câteva ceasuri, nu e tragedie în legătură cu mine, insul, pe care să n-o depășesc în câteva zile. Dar ceea ce nu pot accepta, ceea ce nu pot asimila este tragedia neamului meu. Gândul că statul și neamul românesc ar putea pieri din cauza rușilor și datorită imbecilității furioase a unui Churchill sau Roosevelt mă exasperează. Disperarea mea își găsește izvorul mai ales în acest destin românesc.

22 decembrie 1942

Citesc de câteva zile *Del sentimiento trágico* al lui Unamuno, fericit că-l pot înțelege atât de bine în original. Pentru întâia oară citesc cartea aceasta susținut și integral. Nu cunoșteam până acum decât primele trei capitole și porțiuni din celelalte. E uluitor curajul lui Unamuno de a pune problema nemuririi, a iraționalului și a deznădejdiei. Am impresia că în cartea aceasta e anticipată toată filosofia existențialistă contemporană.

29 decembrie 1942

Scriind la romanul început acum două săptămâni (nu știu dacă îi voi păstra titlul de *Apocalips*, găsit pentru un alt roman, fantastic, la care am renunțat dintr-o mie și unul de motive), observ că am prezente în minte un număr tot mai redus de cuvinte românești. Eu, care n-am avut decât un lexic de mediocre proporții, suport mai greu ca alții depărtarea de țară. Lipsa lecturilor românești îmi sărăcește vocabularul.

24 iunie 1943

Mă gândesc, încă o dată, ce-aș fi reprezentat astăzi în lume dacă aș fi scris într-o limbă europeană? În engleză, bunăoară...

15 iulie 1943

...N-am avut încă prilejul să fructific munca mea trecută printr-o capodoperă. Sunt un Goethe care n-a scris nici măcar *Werther*, deși a gândit deja pe *Faust II*. [...] Dar mă ucide sentimentul caducității culturii române și a Europei. M-am născut alături de Rusia Sovietică. Asta spune tot.

9 ianuarie 1945

Niciodată nu mi-am dat seama de imensul rău pe care mi l-au făcut, și mie, și operei mele, erosul, carnea, cu toate invitațiile la scepticism, la epicureism, la jemenfichism. Atracția pentru o viață de plăceri – adică, pentru a preciza: o viață de aventuri erotice – m-a macerat încontinuu, și foarte multe din tensiunile mele cele mai nobile au fost anulate de revenirea aceluiași ridicol laitmotiv: la ce bun? Ești încă tânăr, profită acum, ca să nu regreti mai târziu etc. Amestecul acesta de patetic și banal, de extaze și ieftin carnal, de etern „bea! bea! Nu te uita” – a fost un adevărat blestem pentru mine și, mai ales, pentru opera mea.